

X Factor

Tekst: Bjørn Andersen

X Factor

en fortælling om uforglemmelighed og rødder?

1 Spiselig med *fashion-kant*?

Op mod nytårsaften 2009 var Reimer Bo Christensen og Mette Walsted Vestergaard værter i DR1's *Året der gik* hvor 'vi' - ifølge public surface-forskræppet - skulle mindes højdepunkterne og de uforglemmelige øjeblikke som vi vil huske fra 2009. Da jeg - med en times forsinkelse - fik tændt for apparatet var 'vi' kommet til fænomenet *X Factor* - og engelske Susan Boyle, angiveligt den bedst sælgende engelske debutant i 2009. Reimer Bo og Mette Walsted fik besøg af sangerinden Lina Raffn - der havde været dommer i den danske *X Factor* - og livstils ekspert Anne Glad der stod lige for at skulle gå ind som fast deltager i TV-serien: *Kender du typen?*

Mette Walsted spurgte hvad der appellerede til en *X Factor*-dommer? *Der skal være noget magisk over det*, svarede Lina Raffn med en stor junior i maven. *Det er ikke nok man synger godt, der skal være noget der fortryller; det skal være én der risikerer noget, man skal mærke en sårbarhed der kalder på ens omsorg og moderinstinkt, og så skal man fornemme at det er én som seerne vil stemme på; for selvfølgelig handler det om at vinde - også som dommer.*

Er det osse dén faderlighed eller moderlighed vi føler når det er én som Susan Boyle? spurgte Reimer Bo. *Det er underdoggen, den grimme ælling om man vil - mente Anne Glad; vi kan godt lide at se en underdog der klarer sig godt; vi kan godt lide at vores forestillinger - nogle gange - bliver gjort til skamme.*

Men gør man dem ikke mere og mere ens at sé på? Susan Boyle har fået perlekæde, og Linda Andrews klippet sit hår? spurgte Mette Walsted. *Hvorfor gør man dét når det er sårbarheden man mener sælger?*

Når man først har et produkt som en musik-cd så er det en pakke der skal være rimeligt spiselig - sagde Anne Glad; men når man uniformerer - og gør firkantet - er der ikke samme holdbarhed i produktet, for produktet er blevet mainstream og dermed uinteressant.

Med Linda var det nærmest modsat - korrigerede Lina Raffn; vi prøvede at tage hende ud af dén kasse som hendes store hår var; hun fremstod som diva med vind i garnet - hvad der var at gøre hende mere banal end hun egentlig var; dér prøvede vi det omvendte, at give hende noget skarphed og noget fashion-kant.

Reimer Bo konstaterede, spørgende: *Man styler jo folk, og man bygger dem op, og dét er et eventyr vi alle kan lide at se, men så er der nogen der ikke kan klare presset; de kommer fra ingenting, og så - med ét - er de på forsiden af alle ting, på tv i primetime; der er nogle omkostninger? - Selv dommerne kan ikke altid håndtere det, tog Lina Raffn over, men i min 'bog' giver man folk en enorm chance; de får et skub opad som er fuldkommen ubetaleligt i markedsføringsværdi - men hvad de får ud af det er op til dem selv. I X Factor er tingene i øvrigt mere blide, slet ikke så hårde som ude i virkeligheden.*

2 - Sammenligningsmuligheder?

Der kunne komme noget interessant ud af at sammenligne forskellige omvendinger eller omvendingsforsøg fra den kunstneriske verden og fra den virkelige, eller måske fra sammensatte verdener hvor fiktion kombineres med virkelighed. Man kunne sætte *Jeppe* op mod filmen *Trading Places* der af og til vises på TV. Eller man kunne sætte *Jeppe* op mod *X Factor*-konceptet.

Lighederne og forskellene beror på mange ting; hvilke typer af intention der ligger bag, om der er skrevet drejebog for omvendingsforløbet, om der spilles rent skuespil hele vejen igennem, om den omvendte kun omvendes på skrømt - eller om omvendingen sker i virkeligheden. Alt dét vil jeg i det store og hele overlade til læserne - og deres studerende.

3 - Holberg's approach

Hvad jeg dog - *alligevel* - vil pege på er at Holberg var henne at *røre* ved mange af de 'konstituent' der - at dømme efter TV-samtalen om *X Factor* - er højst relevante i dag.

Måske mente Holberg - da han, *febrilsk?*, hev Bidermann's koncept ned fra hylden - at Bidermann havde fat i noget elementært pirrende som han selv kunne gøre endnu mere pirrende og provokerende for det københavnske publikum: en barok historie om en lille mand, en grimme ælling af en slags, der med ét slag blev *konge for en dag*.

Holberg's pirrende provokerende tillæg til Bidermann lå i at han lod *sin* lille mand gribe sit momentum og trylle rundt med sine undertrykkere - helt uden tanke for konsekvenserne.

Selv dét at den lille mand i nutiden hurtigt kan blive *droppet* når der er leget længe nok - havde Holberg med når han lod sin *Jeppe* vende tilbage til det gamle liv.

Men Holberg gennemførte sit *eksperiment* på en temmelig subtil måde; det er som han slet ikke ønskede at det sceniske eksperiment skulle lykkes, måske fordi han - udtrykt af komediens baron i dennes de afsluttende ord - mente at det historisk set var dømt til at mislykkes? Den sceniske mulighed var en historisk umulighed? Og ikke kun i umiddelbar forstand, men i en dobbelt - både i en umiddelbar og i en dybereliggende mening: Hvis eksperimentet nemlig skulle lykkes - i virkeligheden - ville det ende i en anden grotesk 'umulighed', dén tragiske farce som et énmandsdiktatur ville være.

Det var dét der var den afgørende hensigt med komedien om Jeppe. Komedien (og tilsvarende komedien om kandestøberen) kan, måske, ses som udtryk for en foreløbig plan, en slags bebuder af et politisk koncept som Holberg formulerede tydeligere nogle år senere, nemlig i sit store moralsk-politiske *credo* i 1729. Se: <http://holberg.nu/325.htm>

4 - De forrige tider var forbi, men ikke hélt passé?

Ét var at de forrige tider var forbi; dé fjerne og dunkle forrige tider hvor bønderne var agtede personer der sad til højboards og udpegede hvem - eventuelt hvem iblandt dem selv - der *primus inter pares*, skulle være konge over dem alle sammen, ikke for en dag, men på ubestemt tid.

Noget andet var at de forrige tider alligevel ikke var helt passé for Holberg; de kunne bruges til noget interessant og moralsk-politisk vigtigt. Det fremgår af at Holberg i mange år interesserede sig for at vende og dreje hvordan urmenneskene, de grønlandske eskimoer, levede med hinanden.

Holberg nåede - ikke mindst i nogle af sine epistler - frem til at de europæiske mennesker som følge af civilisationsprocesen var nået til et overmåde højt niveau, men også at der tydeligvis var gået meget tabt under den historiske proces. Eskimoerne opførte sig i det mindste langt bedre eller smukkere end mange af de højt civiliserede danske og norske kolonisatorer.

5 - Om at ændre de **røde** tal ved at finde rødderne?

I *X Factor* er der én af folket der prøver at komme indenfor i varmen - og at holde sig dér så længe som muligt. Men det er næppe startet dér, snarere et helt andet sted - på allerøverste etage i hierarkiet hvor mediebaronen længe i forvejen har siddet med sine lakajer og vendt og drejet mulighederne for at realisere stationens strategi - og for i den sidste ende at få de **røde** tal til at blive mindre **røde**. Én af lakajerne, han kunne hedde Erik, havde på en international messe fundet et engelsk koncept der mirakuløst - kunne trække utro seere tilbage til stationen og væk fra *den anden, den popularitetssøgende kommercielle station hvor ethvert nyhedsindslag helst skulle have en krølle med: Og hvordan oplevede du hvad der skete længere nede i gaden?*

Dybest set er det ikke nyt at mediebaronerne *véd* at de lever af masserne: Kan baronerne - i dag - ikke komme op med et interessant koncept med nogle spændende personer, er der ikke noget stort publikum tilbage, så er baronerne snart nogle temmelig forhenværende baroner - og så vil de 'højeste herrer' skille sig af med dem.

Holbergtidens mediebaroner vidste udmærket at det drejede sig om at få publikum til huse, at sætte noget op mod konkurrenterne - hvad enten det var den stærke mand på Fælleden eller de kækkeste linedansere; det var ikke deres bestyrelse de skulle tækkes, men dem der havde lånt dem penge til at bygge teaterhus, til at ansætte forfatter, musikanter og skuespillere. Var det ikke nok at spille *Mascarade*, så *arrangerede* man mascarade med tilskuerne.

Det er heller ikke nyt at der er *nogle* konceptmagere der har noget seriøst på hjerte, at der er *nogle* konceptmagere der interesserer sig levende for deres medie, for deres publikum og for den ydre verden i alle dens facetter og dybder. Holberg selv var et eksempel på én der ville noget med sine komedier.

Men der er forskelle. Nu om stunder er det jo ikke Kongen der bestemmer landets politik, men Regeringen og Folketinget. Tilsvarende med Teaterdirektørerne og Godsejerne.

6 - Virkeligheden? Hvilken af dem?

I dag er der mange hensyn der skal tages for at få 'tingene' til at fungere; sådan var det også på Holberg's tid, men slet ikke i samme grad eller på samme måde. Ingenting kunne (heller dén gang) lade sig gøre uden at den underliggende økonomi gav mulighed for det - eller eventuelt 'krævede' det.

Men hér er der dog en grundlæggende forskel på *X Factor* og *Jeppe*. Deltagerne i *X Factor* er sig selv, og *X Factor* er noget der sker *i Virkeligheden*, omend i en medieskabt Virkelighed, men i *Virkeligheden Udenfor* kan deltagerne stå på et ydmygt sted, de kan arbejde på kontor, fabrik eller institution, men de kan også stå uden for arbejdsmarkedets faste pladser - være under uddannelse eller være *wannabes* et sted i medieverdenen.

I *Jeppe* var fæstebonden den nederste bonde man kunne tænke sig, men han var ikke udenfor, han var ikke natmand, han var heller ikke kriminel. Derimod var han en teaterfigur, en konstruktion fra først til sidst, én der havde fået skrevet alt hvad han skulle sige af en forfatter, men han var samtidig én der *i Virkeligheden* - dvs som levende skuespiller - var en temmelig perifer person, én der klæbede noget odiøst ved.

En anden væsentlig forskel på før og nu er - som det også kom frem i TV-samtalen om *X Factor* - at der i dag er meget stor opmærksomhed om mediepersonerne. Der var også opmærksomhed om mediepersonerne på Holberg's tid, forskellen består derfor ikke i 'princippet', men i omfanget af opmærksomheden. Kvantiteten er - som det engang er blevet sagt om noget andet - slået om i (ny) kvalitet. *X Factor* er ikke kun et spørgsmål om at blive eksponeret og om at vinde, men om at vinde det hele, om at komme i medierne og i at kunne holde sig flyvende fra medie til medie, om at blive en ægte luftspejling, en *Peter Pan*.
